

Առաքել Սինեցի. Ազամգիրք: Հատարակեց Վ. ՄԱՐՏԻՉ
ՊՈՏՈՒՐՆԱՆ, Վենետիկ 1907, էջ ԺԶ+332:

Գեղեցիկ ձեռնարկութիւն մըն է միջնա-
գարեան հայ բանաստեղծութեանց բնական
հրատարակութիւնն, որ Վենետիկի Միկթարեան
Մեծ. Հ. Պոտուրեանի անխնդ գործունէութեան
շնորհիւ կը յառաջանայ: Հ. Պոտուրեան
որ արդէն ծանօթ է իւր հմայուից նման հրա-
տարակութիւններով, ներկայովս կը հրատարա-
կէ Առաքել Սինեցու տաղաչափեալ Ագամ-
գիրքը, որ կը կազմէ Գ. Հատարն «Ժանգարան
հին եւ նոր պարութեանց», «ի յիշատակ
Մկրտիչ Էմիլի» հրատարակութեան շարքին:

Առաքել Սինեցու այս գործն առաջին
անգամ չէ որ կը ծանօթանայ, արդէն կրկին
պապարկութեամբ ըլլա տեսած էր ի Վ. Պոլիս
1721ին եւ 1799ին, սակայն ինչպէս կը
նկատէ հրատարակին «այդ հին պապարու-
թիւնը գծախտաբար պակասաւոր է, եւ շատ
տեղ փոփոխուած (անշուշտ սպաղբորդն) եւ
գարձեալ» հոն կը պահի ամբողջ երկրորդ
գիրքը: Իրոց այս վիճակին մէջ աւելորդ չէր
յամենայն դէպս «երկրորդ պապարկութեամբ...
կենդանացնել զայն»: Սինեցի իւր Ագամ-
գիրքով կը նկարագրէ տաղաչափօրէն նախա-
ծնողաց սկզբնական երջանիկ եւ յետոյ անկեալ
վիճակը. նաեւ ընելով խորհրդական համեմա-
տութիւն մը Ագամայ՝ քրիստոսի եւ Եւայի՝
Ս. Կուսին հետ, իրեն առաջնորդ ունենալով
բաց ի Ս. Գրքէն նաեւ Ագամայ եւ Եւայի
անուամբ շրջող տնօրէնք «Ագամգիրքն, որ
Զ-ի դարուն արդէն հայերէնի թարգմանուած
էր. Ագամգիրքը երեք բնագիր կը ներկայացընէ
հոս. երեքն ալ տարբեր իրարմէ, բայց նոյն
բովանդակութեամբ. ինչպէս կը գիտէ հրա-
տարակին՝ Առաքել երեք անգամ խմբագրած
է նոյն նիւթն, ամէն անգամուն նորանոր յաւե-
լումներով եւ զեղչումներով: Առաջին խմբա-
գրութիւնն է ներկայ հատարի Գ. գիրքը (էջ
275—327) գրուած 1401ին. երկու տարի
ետը գրած է երկրորդը (էջ 237—272)
1403ին: Այս երկրորդ գիրքը ամէնէն հա-
մառօտն է, որուն վրայէն խմբագրած է առաջին
գիրքը (էջ 1—232) գրուած մի եւ նոյն տարի
ըստ յիշատակարանին: Առաջին գիրքը ամէնէն
ընդարձակն է վասն զի կը տեսնուի որ «եր-
կրորդ գրքին իմաստը ընդարձակելով եւ ճա-
պողելով եւ մի եւ նոյն իմաստը երկու երեք
անգամ կրկնելով... կ'աւարտէ» ենն Մեծ.
Հ. Պոտուրեան հակիրճ յառաջաբանէ մ'ետքը,

որ կը խօսի նաեւ առաջին Ագամգիրք կրկին
խմբագրութեան վրայ, կ'անցնի (էջ Ժ—ԺԲ)
տեղեկութիւն տալ մեզի Ա. Ագամգիրք հրա-
տարակութեան համար գործածած ձեռագրաց
վրայ՝ թուով 10: Յիշատակե՛ք միայն Ա. օրի-
նակը գրուած 1475ին, Ամսփա, որ ամենա-
հինն եւ հատարեալ օրինակն ըլլալով հրա-
տարակութեան հիմ առնուած է. մէկալ ձեռա-
գիրները աւելի յետագոյն ժամանակի գրչու-
թիւնը են, որոնց վրայ մանրամասն պիտի խօսուի
այլուր: Այս երեք խմբագրութիւններէն եր-
կրորդն ամէնէն հազուագիւտն է ձեռագրաց
մէջ, վասն չի ինչպէս կը գիտէ Մեծ. հրա-
տարակին Վենետիկ ճոխ մատենադարանին մէջ
երեք օրինակ միայն կրցած է գտնել, որոնց
հնագոյնն կը գտնուի Ագամգիրք լիակատար
օրինակին մէջ գրուած 1475ին, ինչպէս վերը
յիշեցնել: Մեր Կատենագրարանի թ. 381 Ագամ-
գիրք ձեռագիր օրինակն գրուած ԺԶ—ԺԷ
դարուց մէջ շուէի այս երկրորդ գիրքը:

Ընդհանրապէս բովանդակ գործն ինա-
մեալ հրատարակութիւն մըն է, համեմատու-
թեամբ ձեռագրաց, որոնց ընթերցումաց
տարբերութիւնները նշանակուած են մի առ մի,
ցանկալի էր շուտով տեսնել Սինեցուց տա-
ղերու հատարն, որ արդէն ընդ մամով կը
թուի:

Զ. ԽՈՐՈՒՄՆԱՆ — Ընթացք Թուաբանութեան. Նախա-
կըթաբանութեան համար (Ա. եւ Բ. տարբ.) պոլս-հրա.
Զ. Խորոսանի, Կ. Պոլիս 1908, էջ 167:

Գոր ըլլա տեսաւ Զ. Խորոսանի հեղինա-
կած պատկերազարդ ընթացք Թուաբանութեան
տնուն 157 էջ պարունակող գասագիրքը, որ
նախակրթարանի Ա. եւ Բ. տարիներուն համար
պատրաստուած է եւ կը սորվեցընէ համարնը,
չորս գործողութիւն, ասանորդական եւ հաստ-
րակ կոտորակ ու կու այս երկրաչափական քա-
նի մը ծանօթութիւններ:

Սոյն գիրքն՝ ինչպէս արդէն հեղինակը
յառաջաբանին մէջ կ'ըսէ, առաջնորդ ունեցած
է լէյսէնի Թուաբանութիւնը՝ որ իւր գիւրգիւտաց
եւ գիւրգիւտներէ մեթոդին համար ամենուն
կողմէ գնահատուած եւ մինչեւ հիմայ գաղղիւ
հրատարակուածներուն մէջ իրաւամբ լրագոյնը
դատուած է:

Ահա սոյն լէյսէնի Թուաբանութեան լաւ
յատկութիւնները շատ քիչ կը նշմարուին
նաեւ Խորոսանի Թուաբանութեան մէջ եւ

հեղինակը շատ պատշաճ համարած է անոր ուղղութեանը հետեւելով :

Միայն թէ մեծ պակաս մը գործած է թորոսեան, երբ իր գործին մէջէն մետրական դրութիւնը բոլորովին ջնջած է և անոր վրայ համառօտութիւն իսկ չէ խօսած, ըսելով թէ այս դրութիւնն սփռւած է իրականին մէջ հոս և-
հիւսիսէն է. գաղափար մը՝ որ յիշեան սխալ է: Ընդհակառակն մետրական դրութիւնը Պոլսոյ՝ եթէ ոչ Թուրքիոյ մէջ, օր ըստ օրէ կը ներմուծուի եւ այսօր միթէ հաստատուած չէ՝ որ Պոլսի եւ Թուրքիոյ այն քաղաքներն՝ որ Եւ-
րոպայի հետ յարաբերութեան մէջ կը գտնուին՝ չափելու համար՝ նաեւ մտորը, կշռելու համար՝ նաեւ հազարակրամը եւ հեղուկներու համար՝ լիտրն եւս ինչպէս նաեւ վաճառականութեան մէջ երբեմն ֆրանքն ալ կը գործածեն, չենք ըսեր թէ օսմանեան չափերը, դրամներն ու կշռուիքը գրքէն վտարել եւ միմիայն մետրա-
կան դրութեան վրայ խօսել հարկ ըլլար, ընդ-
հակառակն հեղինակը շատ լաւ ըրած է անդա-
կան միութեանց վրայ մանրամասնօրէն խօսելով, բայց պէտք էր նաեւ ասոնցմէ ետեւ մետրական դրութեան վրայ ալ համառօտ մեկնութիւն մը տալ, ինչ որ անհրաժեշտ էր:

— 32երորդ էջին տակը իբր արաբական թուանշան՝ թրքականները ցոյց տրուած են եւ արաբականներն՝ իբր եւրոպական նշանակուած: Միթէ մեր այսօր գործածած թուանշաններն արաբական կոչուածները չենք զօր Գաղղիա Ժ, դարուն Արաբացիներէն փոխ առած է:

— 61երորդ էջը թիւ 7 եւ 8 հարցումներուն մէջ Մէքիտիէին եւ Քառօրդիին քանի ղրօշ ընելն եւ նոյնպէս 75երորդ էջը 11երորդ հարցումին մէջ 1000 ղրօշին քանի Մէքիտիէ ընելը հարցուած է՝ առանց գեոգրամներու վրայ խօսուած ըլլալու:

— 67երորդ էջը նաեւ շատ մը ուրիշ տեղեր յաւելման, բարձման, բազմապատկութեան եւ բաժանման վրայ խնդիրներ տրուած են՝ առանց տակաւին չորս գործողութիւններուն վրայ մեկնութիւն տրուած ըլլալու:

— 100 եւ 101 էջերը 6, 14 եւ 21երորդ խնդիրներուն մէջ թէ յաւելման եւ թէ բարձման վրայ խօսուած է եւ ասոնք պարզ բարձման խնդիրներուն կարգը գրուած են, այս պարագան տղան կը շփոթեցնէ, ուստի պէտք էր այս խնդիրներն առաջին երկու գործողութեանց վրայ եղող խնդիրներու կարգը դնել:

— Կոնպէս էջ 108, 3րորդ եւ 4րորդ խնդիրներուն մէջ թէ յաւելման եւ թէ բազմապատկութեան վրայ խօսուած է. պէտք էր նաեւ այս խնդիրները չորս գործողութեանց վրայ եղողներուն կարգն անցընել:

— 103երորդ էջին մէջ բազմապատկութեան հասարակ աղեւսակն գրուած է. բայց լաւագոյն կ'ըլլար եթէ ասոր պիւթագորեան աղեւսակն ալ կցուած ըլլար, թէպէտ եւ այս՝ 1էյսէնի Թուաբանութեան մէջ ալ չկայ. եւ ասով տղան պիտի հետաքրքրուէր միշտ սոյն աղեւսակին դիմելու եւ քիչ ժամանակունք մէջ միաւորներուն իրարու հետ բազմապատկութիւնը մտքին մէջ պիտի խորագրուէր:

— 151երորդ էջը 176 թուին մէջ քառակուսի մը խորիսը թող 3 կանգուն ըլլայ եւ բարձրութիւնն ալ նաեւ թող 3 կանգուն ըլլայ ըսուած է. միթէ քառակուսի մը մէկ կողմը միւս կողմերուն ալ հաւասար չէ. ուստի եթէ խորիսը 3 կանգուն է՝ պէտք է անպատճառ բարձրութիւնն ալ 3 կանգուն ըլլայ: "Թող ըլլայ, բացատրութիւնը պարզապէս տղան շփոթութիւն կրնայ պատճառել:

— 152երորդ էջին մէջ եռանկիւնին եւ տրապէզին վրայ խօսուած է. միթէ պատշաճ չէր հոս սոյն խորանարդներուն ալ մակերեսը զանելու կերպը բացատրել:

Ահա Թորոսեան էֆէնտի թուաբանութեան մասին քանի մը դիտողութիւններ՝ որոնք սակայն ծառեր չեն բերեր գրքին մեծագոյն մասին լաւ պատրաստուած եւ յստակօրէն բացատրուած ըլլալուն:

Սոյն թուաբանութեան ընթացքը կը վերջանայ 35ի մօտ թուաբանական բառերով, որոնք նշանակութիւնն ալ նշանակուած է:

ՄԱՐԹԻՉ ՍՈՒՆԱՆ

ԱՅՐԵԼԻՆԵՐ

1. ՋԵՆԵՐԱԳ ԲՈՒՆ

Հանգէս Ամս. էջ 62 Մագաղաթեայ Աւետարանին "ընդանի վրեն || կաւ" տողը գրի մը անշնթեւնութեան պատճառաւ "անիմաստ" գտած էի. պէտք է կարգաւ զայն "ընդանի վրենկաւ" այս է՝ անգիւն ձախտի, այսպէս կը պահանջէ արդէն իմաստն (սեպհանեան ծախքով գրել տուաւ եւն), ունինք հայերէն բառ